

ORIJENTIRANOST JADRANSKOG ZAVODA HAZU NA IZVORE INFORMACIJA : domaće i inozemne

Marula Vujasinović

voditeljica Knjižnice Jadranskog zavoda

E-mail: marula@hazu.hr

Sažetak

Svrha rada je predstavljanje specifičnog polja znanstvenog interesa i djelovanja Jadranskog zavoda HAZU, informacijskih potreba djelatnika (korisnika) i infomacijsko-dokumentacijske produkcije Zavoda. Ukazuje se i na razloge upućenosti k domaćoj pravnoj teoriji i praksi te potrebi praćenja situacije u međunarodnoj pomorskopravnom zakonodavstvu.

Uvod

Jadranski zavod je jedna od znanstvenoistraživačkih jedinica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU). To je čini ovisnom o sveobuhvatnom ustrojstvu te velike institucije, ali joj specifično područje znanstvenoga interesa i djelovanja te vlastita informacijsko-dokumentacijska produkcija pruža mogućnost da se, svojom stručnošću i kompetencijom, i u široj zajednici izbori za položaj autoritetnoga sugovornika u pitanjima iz pomorskog prava i međunarodnog prava mora.

Početak djelovanja Jadranskog instituta vezan je uz 28. svibnja 1945. godine, kada je osnovan institut sa sjedištem u Sušaku. Zadatak mu je bio da znanstveno proučava pitanja jadranskog primorja - sa zemljopisnog, povijesnog, etnografskog, prometno-ekonomskog i tehničko-urbanističkog motrišta. Početna je djelatnost bila usmjerena na pripremanje Mirovnog ugovora s Italijom i njeno razgraničenje s Hrvatskom na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1947. godine. Krajem 1948. godine Jadranski je institut reorganiziran i njegova je djelatnost proširena. Postao je sastavnom jedinicom tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i preselio u Zagreb. Institutu je povjereno obrađivanje općih problema jadranskog primorja, naročito iz područja pomorskog prava, ribarskog prava i ekonomike ribarstva. U srpnju 1974. godine Institut je dobio naziv Zavod za pomorsko pravo, historiju i ekonomiku pomorstva. No, razvojem ostalih znanstvenih zavoda Akademije vremenom je izostala potreba praćenja tako široke problematike pa je, tijekom zadnjih 10-ak godina, interesno područje ograničeno isključivo na pravnu problematiku. Jadranski zavod (naziv od 1992.) u veljači 1994. godine promijenio je adresu: s Gornjega grada (Opatička ulica 18) je preselio u ulicu Frane Petrića br. 4 (u blizini Jelačićeva trga).

Danas su glavna područja rada: pomorsko pravo, međunarodno pravo mora, prijevozno pravo, pravo zaštite okoliša, te druge pravne teme (osiguranje, radno pravo pomoraca i dr.). Detaljnije se proučavaju pitanja razgraničenja na moru, proglašenja gospodarskog pojasa, suverenih prava i jurisdikcije obalnih država u tom pojasu, sudska i arbitražna praksa, praćenje međunarodnih unifikacijskih instrumenata u svrhe njihova inkorporiranja u pomorskopравни sustav Republike Hrvatske. Proučavaju se i pitanja odgovornosti i naknade štete za onečišćenje mora uljem, odgovornosti brodovlasnika za pomorske tražbine i institut osiguranja pomorskih tražbina, te problematika ugovora o prijevozu robe morem.

Znanstvenoistraživačka i stručna djelatnost se obavlja u okviru 2 projekta Ministarstva znanosti i tehnologije (“Teorija i praksa pomorskog zakonodavstva RH, međunarodna unifikacija pomorskog prava i kodifikacija prava mora” ; “Nastanak međunarodnopravne osobnosti RH”)¹ i uz voditelja, četvero mladih znanstvenika i dipl. knjižničara je uključeno i nekoliko vanjskih suradnika (iz Akademije, pravnih fakulteta i šire).²

Uz visok stupanj stručne, profesionalne kompetencije za analizu i konzultacije u pitanjima iz uže pravne specijalizacije, nužno je praćenje izvora informacija. Orijentiranost na domaće izvore potrebna je zbog dobre upućenosti u pravnu situaciju u zemlji, kao preduvjet za poslove na kreiranju Pomorskog zakonika RH, i u mnogim savjetodavnim aktivnostima. S druge strane potreba za ujednačavanjem/usklađivanjem domaćih propisa s međunarodnim normama i standardima, te odluke o (ne)ratificiranju određenih međunarodnih instrumenata - pretpostavlja dobro poznavanje situacije u svijetu.

Knjižnica Jadranskog zavoda HAZU

Knjižnica je godinama uspijevala nabavom pratiti znanstveni i stručni rad svojih korisnika. No, sužavanje osnovne problematike kojom se institut bavio, zatim selidbe (u manje prostore) i promjene nekoliko knjižničnih djelatnika, utjecale su na kvalitetu stručnoga rada i dostupnost građi. Publikacije su raspoređene, osim u neadekvatnom spremištu (prostorija s oko 70 m polica - što je nedovoljno za 20-ak tisuća svezaka monografskih i periodičkih publikacija : pretežno građe koja više ne predstavlja ‘aktivni fond’ Knjižnice, iz područja povijesti pomorstva, ekonomike ribarstva, i dr.), u čitaonici (sa samo 40-ak metara, djelomično staklenih, polica), u hodniku (oko 35 metara polica) i po radnim sobama zaposlenika (oko 130 metara polica).

Od 1997. godine se paralelno radilo na reviziji fonda, kontroli inventarnih knjiga, nastojalo se bolje osmisliti fizički razmještaj na policama, vršila se nabava,

¹(<http://www.znanost.hr/mzt/hrv/znanost/projekti/5/101001.htm>,

<http://www.znanost.hr/mzt/hrv/znanost/projekti/5/101002.htm>)

²Nažalost, Ministarstvo znanosti i tehnologije još nema dobro riješen i priznat status dipl. knjižničara (bez obzira na situaciju “one-person library”) među ostalim istraživačima na projektima.

rad s korisnicima i uvođenje kompjutorizacije (s vezom na Internet). Najveći dio vremena i danas odlazi na stručnu obradu stare (još nekatalogizirane) i nove građe.

Od početka se puno pažnje posvetilo upoznavanju informacijskog profila korisnika. Prioritetni su bili zaposlenici Zavoda. Jedna od primijenjenih, statističkih, metoda - Upitnik (Prilog 1) - pomogla je i u fizičkoj organizaciji knjižne i dokumentacijske građe budući da je raspoloživi prostor nedostatan. Nastojalo se, u skladu s rezultatima ankete, da svakome budu u blizini publikacije iz njegova područja.³ Rezultati su pomogli bibliotekaru i kao orijentiri u planiranju vremenskih rokova za neke poslove obrade. Također su bili početak suradnje s korisnicima-suradnicima, koja se nastavila i kroz konzultacije kad se radilo npr. o stručnoj terminologiji vezanoj za stvaranje baze ključnih riječi, ili u prilikama za povratnu informaciju o korisničkim potrebama koje donekle oblikuju obradu i prezentaciju bibliografskih podataka neke zahtjevnije građe (npr. vrsta dokumentacije).

Djelatnicima Zavoda su najvažnije određene vrste građe odnosno podataka: **nacionalni propisi** (zakoni, uredbe, pravilnici, ...), **međunarodni instrumenti** (konvencije / protokoli / ugovori - dvostrani, mnogostrani, višestrani), **sudska praksa** (odluke domaćih i stranih sudova i arbitraža, ..), **znanstvene bibliografije** (knjige, časopisi, ..), te **ostali službeni i neslužbeni dokumenti i informacije** nadležnih institucija (npr. Vlade RH, Međunarodne pomorske organizacije (International Maritime Organization - IMO, London), Hrvatskoga sabora, Ministarstva pomorstva, prometa i veza, UN-a, međunarodnih sudova, raznih tijela i komisija).

Izvori za to su se tražili - najčešće i pronalazili - u domaćim službenim glasilima, domaćim i stranim periodičkim publikacijama, nakladničkim cjelinama propisa, priručnika i udžbenika. Za nacionalne propise (u RH) prate se izdanja Narodnih novina, Informatora, Ministarstva pomorstva, prometa i veza, izdanja pravnih fakulteta i visokih pomorskih škola, a vrlo je važan direktan kontakt sa službenim dokumentima Vlade RH i Hrvatskoga sabora, i posebnih komisija. Za nacionalne propise drugih država konzultiraju se inozemni časopisi (npr. Lloyd's Law Reports, Diritto marittimo, Droit maritime français, Lloyd's Maritime & Commercial Law Quarterly, i dr.) ili dostupna monografska odnosno službena izdanja. Za međunarodne instrumente relevantni su: Narodne novine (s dodatkom: Međunarodni ugovori), Ratification of Maritime Conventions, izdanja Ministarstva pomorstva, službeni dokumenti sa zasjedanja određenih tijela i komisija IMO-a (npr. Legal Committee), UN-a i drugih. Do primjera iz domaće i strane sudske i arbitražne prakse dolazilo se, povremeno, direktno s (domaćih) sudova, ili u domaćim i stranim časopisima (npr. International Legal Materials, Lloyd's Law Reports, Diritto marittimo, Droit maritime français, International Journal of Shipping Law, Fairplay i Fairplay News (e-mailom), Lloyd's Maritime & Commercial Law Quarterly ; Vladavina prava, Pravo u gospodarstvu, Zakonitost (danas više ne izlazi), i dr.).

Većina potrebne literature i dokumentacije stizala je u Zavod nabavom, zamjenom i darom i najčešće je bila evidentirana kroz inventarne knjige i u katalogu Knjižnice. No jednim dijelom su to bili primjerci koji su stizali na osobne adrese

³Iako bi se danas moglo prigovoriti sadržaju i koncepciji nekih pitanja u Upitniku ...

zaposlenika (za individualnu upotrebu, ponekad i u osobno vlasništvo) i tada su prolazili mimo službenih evidencija (a kada su ostavljani na policama Zavoda, po odlasku zaposlenika, ostajali su nekatalogizirani).

U zadnje 4 godine dostupnost mnogim podacima, izvorima i kompletnim tekstovima, i dalje se često ostvarivala putem osobnih veza, suradnjom s Ministarstvom pomorstva, prisustvovanjem mnogim stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu, (osobnim) članstvom/suradnjom u nekim domaćim i međunarodnim institucijama (American Society of International Law, IMO, Institut de Droit international ; Hrvatsko udruženje za pomorsko pravo). I Knjižnica je nastojala - putem izdavačkih kataloga i drugih informacija i usluga izdavača - inicirati i realizirati nabavu nekih naslova, a u zadnje se vrijeme angažira na nabavi (direktnom pristupu) potpunih tekstova iz relevantnih izvora na Internetu.⁴

Konkretna online pretraživanja na zahtjev korisnika učestalija su tek zadnjih godinu-dvije dana. Razlozi za to postojali su i u nedovoljnom interesu korisnika, nedovoljnim financijskim sredstvima (za baze i usluge koje se plaćaju), postupnoj pripremi za nove informacijske usluge - od nabave same opreme do upoznavanja korisnika s mogućnostima Interneta. Osim toga, bibliotekar je mogao, uz ostale poslove, samo dio vremena posvetiti savladavanju tehnika pojedinih web-pretraživača (koji se vremenom i usavršavaju), i selektiranju onih koji daju prikladnije rezultate.⁵

Kombinacija knjižničnog fonda samoga Zavoda i podataka iz vanjskih (samo bibliografskih i/ili full-text) poznatih izvora - varira za pojedine informacijske zahtjeve pa kad se ne uspije dobiti zadovoljavajući odgovor ostaje istraživanje novih kompetentnih izvora. Takva se aktivnost može ubrzati i unaprijediti i osnivanjem knjižničnih konzorcija.⁶

Neke formalne ocjene kvalitete i kvantitete fonda Knjižnice Jadranskog zavoda mogu se dati kroz par pokazatelja. Starost fonda pravne literature može ilustrirati Prilog 2 - iako je to samo trenutna situacija budući da su za prikaz uzete u obzir samo jedinice koje su pronađene i (re)katalogizirane u zadnje 4 godine⁷ (dosad: 400 svezaka monografskih publikacija i 96 naslova časopisa i novina). Točan broj naslova i svezaka u fondu nije još moguće navesti budući da je pregledom zatečenih

⁴Pregled web-adresa češće ili tek povremeno konzultiranih institucija u Hrvatskoj i širom svijeta možete naći na našoj stranici: <http://www.hazu.hr/jzavod/adresar.html>)

⁵Mnogo korisnih, praktičnih informacija o karakteristikama i korištenju raznih alata za pretraživanje saznala sam i na predavanju M. Milinovića: Učinkovito pretraživanje Interneta (Seminar "Informacijska tehnologija u našim knjižnicama", Zagreb, 10-11. 11. 2000.) Također, nekoliko vrlo zanimljivih adresa, uputa i usporedbi pretraživača pronašla sam u tekstu K.Zetter i H.McCracken: How to Stop Searching and Star Finding // PC World.Com (April 11, 2001) (<http://www.pcworld.com/article.asp?aid=17689>)

Među ostalima, korisna je i stranica "How to Find Information in the Sciences", University of Guelph (<http://www.lib.uoguelph.ca/Science/information.htm> ; 11.1.2001.)

Naravno da takve teme treba stalno pratiti, a najviše koristi praktičan rad. Dio alata za pretraživanje koje smo i sami koristili naveden je i na našim stranicama (<http://www.hazu.hr/jzavod/adresar.html>).

⁶Na nivou knjižnica našega stručnog područja - pravo, pomorstvo - već postoje neki početni koraci.

⁷Stari katalog u listićima nije sasvim vjerodostojan budući da se jedno vrijeme nije ažurirao, a nema ni detaljne evidencije o posudbi.

inventarnih knjiga ustanovljeno dosta propusta i nepravilnosti. Približan broj je oko 30000 svezaka knjiga i sveščića časopisa, uz nekoliko tisuća jedinica dokumentacije (pretežno neuvezanih listova službenih dokumenata IMO-a, CMI-a, UNCTAD-a, i dr.).

Kompjutorizacija je trebala pomoći u stvaranju što potpunijih i praktičnijih autorskih, stručnih i naslovnih kataloga. Uz to se počelo s analitičkom obradom za stvaranje (najprije samo bibliografske) baze pojedinih vrsta podataka (članaka, sudske prakse, službenih dokumenata). Instaliran je program ISIS (u početku samo Dos-verzija, a u jesen 2000. godine i Windows-verzija.), a kako su uoči 1997. godine već bili počeli pregovori za kreiranje posebnog softverskog rješenja za dokumentacijski fond (budući da se u to vrijeme još nije koristio kompjutor u obradi) angažiran je autor izvan Zavoda. Taj je programski paket ("Jadran") obuhvatio procese obrade (unos) i pretraživanja (s ispisom), a grupirano je 5 vrsta podataka/dokumenata: propisi (zasad: 37 jedinica), presude (137), međunarodni instrumenti (87), formulari (2) i znanstvena i stručna bibliografija (423).⁸

Izdavačku aktivnost Zavoda reprezentira i publiciranje časopisa "**Poredbeno pomorsko pravo**" koji je po svojoj problematici i uskoj specijalizaciji jedinstven u Hrvatskoj. Prvi je broj objavljen 1958. godine pod naslovom "Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja" a kao tromjesečnik pa zatim godišnjak i danas nastoji održati visoku znanstvenu i stručnu razinu i aktualnost. Uz članke kompetentnih autora iz područja pomorskoga prava i prava mora iz Hrvatske i inozemstva, objavljuju se prijevodi i originali dokumentacije (konvencija, ugovora, smjernica), komentari zakonskih rješenja, izbor iz domaće i strane sudske prakse, obavijesti o stručnim skupovima, prikazi knjiga, i druge vrijedne informacije. Sve ostale periodičke publikacije u Hrvatskoj, koje tretiraju pitanja iz područja prava ili pomorstva, obuhvaćaju mnogo širu problematiku (bilo da se radi o ostalim granama pravne znanosti ili drugim - tehničkim, prirodoznanstvenim, povijesnim, obrazovnim i drugim aspektima).⁹

Zaključak

Vrijednosti znanstvene i stručne djelatnosti u Jadranskom zavodu procjenjuju se i po ostvarenim rezultatima i njihovoj primjeni. Brojnost već objavljenih autorskih radova (knjiga, članaka), stručne konzultacije, prilozi na mnogih znanstvenim skupovima, izdavanje časopisa Poredbeno pomorsko pravo, rad na ažuriranju i

⁸Krenulo se s unosom podataka najprije iz vlastitoga fonda, iz domaće periodike, a u planu je proširivanje na ostale izvore. O tom je poduhvatu bio napisan kraći prikaz, ilustriran primjerima, i bilo je obaviješteno 100-ak korisnika (postojećih i potencijalnih), no nije bilo nikakve povratne informacije, a obavljena je i prezentacija uz stručni skup "Pomorsko pravo i pravo mora - interesi Hrvatske" kojeg je organizirao Jadranski zavod u listopadu 2000. Tada je provedena i anketa o zainteresiranosti prisutnih kao budućih korisnika takve baze podataka. Nažalost, s autorom aplikacije je prekinuta suradnja pa su potrebne dorade ostale upitne.

⁹(na Internetu: sadržaji i sažeci članaka PPP-a na adresi <http://www.hazu.hr/jzavod/ppp.html>)

kompletiranju knjižničnih kataloga te organiziranju kvalitetne i dostupne baze podataka - dokaz su da je Zavod aktivno uključen u razmjenu informacija. Mjesto Zavoda, kao institucije, u lancu informacijske potrošnje, proizvodnje i odlučivanja, time i primjena istraživanja, financijska ulaganja, je takvo da ovisi o zainteresiranosti i aktivnosti državnih tijela i institucija, dinamici i rezultatima međudržavnih pregovora, te ekonomskoj situaciji gospodarskih subjekata, naročito brodarka.

U P I T N I K

(za utvrđivanje informacijskog profila korisnika)

1. Ime i prezime :

2. Radno mjesto :

3. Služim se stranim jezikom / jezicima :

4. Moji znanstveni/stručni interesi - tematska područja (pojmovi) :

5. Koristim slijedeću periodiku :

(* molim zaokružite naslove na priloženom popisu)

(* molim navedite i za koja godišta časopisa ste zainteresirani; npr.: -samo tekuća godina; - unazad ... godina)

Naslov periodike (časopisa, novina)

Godine

prije 1980 1980-90 1990- (97) samo tekuća god.

1. Croatian International Relations Review*

2. Development & International Cooperation (Ljubljana)

3. Diritto marittimo (Genova)

4. Droit maritime francais (Paris)

5. Fairplay (Coulsdon,U.K.)

6. Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu

7. Indian Journal of Intern. Law (New Delhi)

8. International Journal of Shipping Law

9. International Legal Materials (Washington)

10.

11.

6. Źelim / ne Źelim informaciju o drugim naslovima periodike (-koji već izlaze, ali ih naš Zavod ne dobiva; - novim naslovima).

7. Najviše primarnih informacija za moj znanstveni rad sadrže : (- poŹeljno odrediti redosljed)

- stručna literatura, priručnici
- doktorske disertacije
- službene publikacije (zakoni, propisi, ..)
- članci u časopisima, novinama, godišnjacima
- enciklopedije, leksikoni
- siva literatura (preprinti, ..)
- referati sa skupova
- usmeni kontakti na skupovima, sastancima, ..
- osobna korespodencija (e-mail)

8. **Povremene, dodatne informacije** za moj rad sadrže :

- stručna literatura, priručnici
- rječnici
- enciklopedije, leksikoni
- katalozi izdavača
- doktorske disertacije
- članci u časopisima, novinama, godišnjacima
- citatni indeksi
- adresari, vodiči
- siva literatura (preprinti, ..)
- referati sa skupova
- kontakti na skupovima, sastancima, ..
- osobna korespodencija

9. **KATALOZI** :

Kad mi trebaju informacije o naslovima, najpraktičnije mi je koristiti :

- kataloge u listićima (abecedni, stručni, ..)
- printane ispise - ukupni fond, - djelomični (selektirani) fond
- direktno pretraŹivanje na kompjutoru : - u svojoj sobi, - u knjižnici
- pitati bibliotekara
- _____

10. Moje informacijske potrebe (potraga za podacima) zadovoljava :

(* molim zaokružite i ocijenite, približno, u postocima)

- vlastito pretraŹivanje tiskane literature
- razgovori sa suradnicima, kolegama u poslu
- pretraŹivanje baze podataka u knjižnici Zavoda
- pretraŹivanje baze podataka u drugim knjižnicama u Hrvatskoj / u svijetu (usmenim/ pismenim putem)
- (ostalo) _____

11. Vrste **informacija koje ne mogu (ili teško mogu) pribaviti** :

(* molim zaokružite ponuđene mogućnosti)

- bibliografski podaci o literaturi (autor, naslov, izdavač, god.izd.,...) vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- originale (i/ili kopije) dokumenata (članci, dijelovi knjiga, dokumentacija) vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- faktografski podaci vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- _____

12. Razlozi zbog kojih **odustajem od traženja informacija** :

(* molim zaokružite ponuđene mogućnosti)

- potencijalni troškovi vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- uvjerenje da informacija ne postoji vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- premalo raspoloživog vremena vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- prestanak aktualnosti vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- informacija je nedostupna vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- nedostatak načina (ili ideje) za traženje vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada
- _____
- (ostali razlozi) _____ vrlo često / često / rijetko / vrlo rijetko / nikada do sada

STAROST FONDA (zbirke knjiga, časopisa i novina)

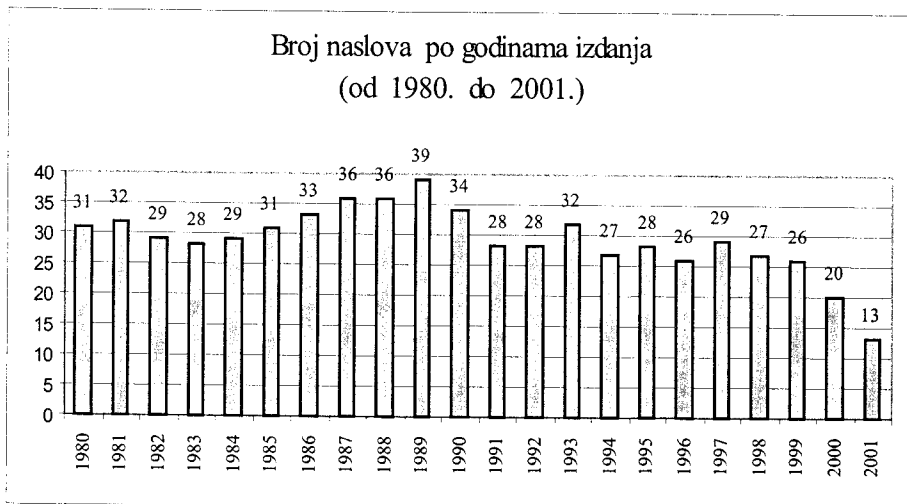
Analizom je obuhvaćeno 400 svezaka monografskih publikacija i 96 naslova periodike (re)katalogiziranih u zadnje 4 godine, a odnosi se na vremenski period od 1900. do 2001. - za periodiku, te od 1920-2001. - za knjige (potpunije za razdoblje od 1980-2001.)

Intenzivniji priliv časopisa i novina počinje od 1951. godine (> 10) a od 1956-1999. godišnje nije bilo manje od 25 naslova domaće i inozemne periodike. No evidencija pojedinih naslova kaže da u zadnjih 20 godina od 96 naslova (100 %) - samo 9 (~ 9 %) ima ostvaren kontinuitet u pretplati i uglavnom redovno pristizanje sveščića. (Na lošu sliku utjecalo je : neredovito plaćanje pretplate (npr. Ministarstvo znanosti za odobrene ino-časopise), poštanska (ne-)dostava, a za neke smo naslove (8) dobili na poklon samo po 1 ili nekoliko brojeva.)

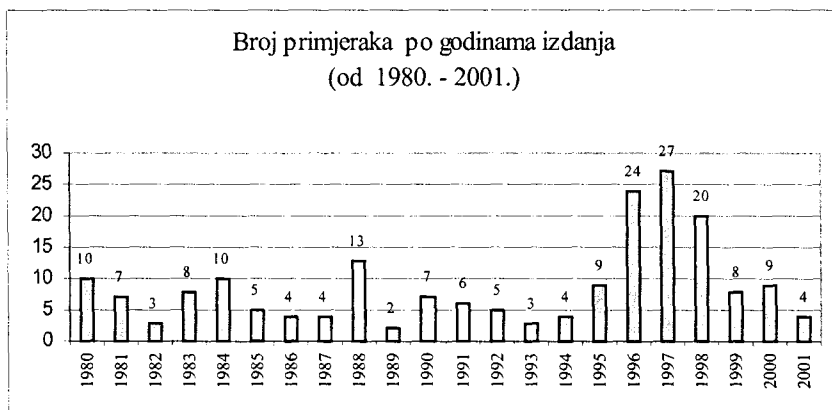
Za analizu zbirke knjiga poslužili su podaci iz baze "Lteko": zasad je tamo samo 400 slogova koji se odnose na knjige i detaljnije je obrađen period u zadnjih 20 godina. Tu je zbirka od 192 sveska (oko 48 % od ukupno 400) - od toga 101 svezak u zadnjih 5-6 godina. (Broj svezaka bi približno mogao odgovarati broju naslova - uz korekciju od 2-3 posto, koji čine višetomna izdanja.)

Takav je fond do sada mogao u većoj mjeri zadovoljavati potrebe korisnika (djelatnika) Zavoda, a oni su se u nekim slučajevima (koliko ? - ne može se uvijek evidentirati) snalazili i individualnim putovima (osobni kontakti s kolegama, posudba, ..).

PERIODIKA :

KNJIGE :

Zbornik radova i priloga s
3. Dana specijalnog knjižničarstva
Hrvatske

(Rijeka, 23. i 24. travanj 2001.)

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Zagreb, 2002